

Eýrany täzeden dikeldip gurup bilerdik, ýöne munuň üçin häzirden herekete geçmeli

Category: Haýwanat dünýäsi, Kitapcy, Publisistika

написано kitapcy | 26 января, 2025

Eýrany täzeden dikeldip gurup bilerdik, ýöne munuň üçin häzirden herekete geçmeli EÝRANY TÄZEDEN DIKELDIP GURUP BILERDIK, ÝÖNE MUNUŇ ÜÇIN HÄZIRDEN HEREKETE GEÇMELI

Eýranyň ölüp baryan ýurdumyzy ýaşar ýaly ýere öwürmek üçin daşky gurşaw boýunça giň gerimli döwlet meýilnamasyny işläp düzmäge mätäçligi bar.

*Alymlar adamlary tebigy gurşawymyza garşy edilen jenaýatlary tersine itip boljakdygyny, ýöne munuň üçin kän wagtymyzyň galmandygyny aýdýarlar. **(Independent Persian)***

Kakamyň we garry enemiň hemişe oý-pikirler, goh-galmagallar, stressler bilen gidişmäge güýç-gurbaty bar.

Men olaryň şeýle parahat we asuda boluşlarynyň tebigat bilen ýygjam aragatnaşyk saklaýanlygyndan we oýlanmak üçin wagta mätäçlik duýanlarynda özlerini tebigat gözelliginiň ygtyýaryna berjek wagt döretmeklerinden gelip çykýandygyna ynanýaryn.

Kakam suwda ýüzmegi halaýar, ol köplenç ýüzüp ýörkä oýlanmagy halaýar. Enem bolsa gününe daşarda ýoga maşklaryny ýerine ýetirmek bilen başlaýar. Tebigat eýranlylaryň milli identiçnostynyň aýrylmaz bölegi. Nowruz, Sizdah Bedar ýa-do Şebi-Ýelda ýaly baýramlarda tebigy dünýäniň köstsiz gözelliklerini gutlaýarys we olara hormat goýýarys.

Maşgalamyň Eýran hakda berýän gürrüňleri ýurdumyň adatdan daşary peýzažynyň şekillendirmeleri bilen doly. Häzirbegjanyň garly gerişlerinden, Kürdüstanyň belentli-pesli Zagrosyna, Huzystanyň Arwand Ruduna (Şattülarap) uzaýan ýatlamalary Eýrany ähli ajaýyplyklary bilen göz önümde janlandyrýar. Gynansak-da, şeýle ajaýyplyklar näçe wagt bári howp astynda. Eýran tebigatynyň harapçylygy, belki-de, režimiň uzak wagta çeken etmişidir, şeýle agyr etmiş ertirki nesilleri tebigat gözelliklerinden mahrum etmegi mümkin.

Urmiýe kölüniň öňki görki çaňa öwrüldi. Hazar deňizinde we Basra aýlagynda öňler deňiz jandarlary dolup-daşýardy, bakir suları henüz kirletilmemişti. Häzir olaryň ikisi-de haýwanat dünýäsiniň we adamlaryň saglygyna howp salýan kanalizasiýanyň hapa suwlaryndan, zir-zibillerden we hapa maddalardan ýaña hyň berýär. Öňler Demawend dagynyň eteginde arassa mymyjak howa bolardy. Demawend indi adam ömrüne howp salýan zyňyndy maddalardan, galyndy zir-zibillerden doly. Öň aw haýwanlary bilen dolup-daşýan giň jülgeler indi zir-zibiller we zyýanly maddalardan ýaña tary-mar halda.

Şeýle tragediýalary has-da nebsiagyryjylykly hala getiren zat bolsa, bularyň biriniňem tötänlikden bolmandygy. Bular ýaramaz hökümetiň günäsi – öz güýjüni berkitmegi ýurduny we ýurduň tebigy baýlyklaryny gorap saklamakdan wajyp hasaplan režimiň zyýanly maddalardaky şöhlelenmesidir.

Özüni baýatmakdan başga maksady bolmadyk režim daşky gurşawyň eýlesinden girip, beýlesinden çykdy. Obalarymyzy, ekin meýdanlarymyzy suw bilen doldurmagyň ýerine öz liderleriniň we ýaranlarynyň jübülerini doldurýan yoz baraj projeleri yürütüyor. Halkara çaklamalar şu suw krizisiniň 50 million ýurtdaşymyzyň migranta öwrülmegine sebäp bolup biljekdigini görkezýär.

Režim diňe ýalpak suwlary ýaramaz peýdalanmak bilenem çäklenmeýär, şol bir wagtyň özünde guýular gazyp, ýeriň bagryny eleme-deşik edýär. Şeýle ýykyk-döküi guýular ýerasty suwlarymyzyň 70%-niň ýokaryk çykarylmagyna sebäp boldy. Alymlaryň çaklamalaryna görä suw toplama derejesi halkara standartyň iki essesine deň bolsa, ekerançylykdan alynýan hasyllylygyň derejesi şonuň ýarysyna-da ýetenok.

Eýran hemişe beýle däldi. Daşky gurşawyň goragy, täzelenýän energetika we yza dolanma ýaly global syýasy ugurlarda ornaşmazdan öň atam Eýranyň tebigatyny gorap saklamak üçin maksatnamalaryň başyny başlapdy. Döwlet derejesinde ilkinji tebigy baýlyklary gorap saklama maksatnamasyny ýola goýup, suw gorlaryna aýawly çemeleşmek bentleri we suw kanallaryny gurupdy. Hem ynanjyndan, hem Eýrana bolan söýgüsinden alýan güýç bilen derýa, tokaý, batgalyk, öri meýdanlary ýaly tebigy we döwlet eýeçiligine degişli baýlyklarymyzyň özleşdirilip, girdeji maksatly ulanmak boljakdygyna ynanmady. Gaýtam tersine, bu baýlyklary halk köpçüligi we ertirki nesiller bilen paýlaşmalydy. Ine, «Ak rewolýusiýa» bilen ýeri we tebigy baýlyklary gorap saklamak üçin döwlet eýeçiligine geçirmegiň aňyrsynda şular ýaly çuňňur ynanç bardy.

Çölleşmegiň önüni almak üçin 9 million agaç nahalynyň ekilmegini we 250 müň gektar ýerde ösümlük örtüginini hem-de tokaýlaryň döredilmegini işläp düzdi. Munuň şugünki gün aşa guraklygyň sebäp bolýan göz gapyjy tozan-tupanlaryň ortasynda zordan demi gelip-gidýän Huzystan halkyna uly kömegi degerdi.

Dessanlarymyzda, halk aýdymlarynda, folklor döredijiliginde, edebi eserlerde janlandyrylýan tebigat söýgüsi biziň mähriban watanymyzdan galan mirasyň bir parçasý. Gynansak-da, häzirki

režim Eýranyň şu taraplaryna üns berenok. Gaýtam şu meselelere ünsi çekýänleri özüne abanýan howp hasaplaýar.

Atam we garry enem üçin medeniýetimiziň esasy taglymlaryndan biri bilen eýran öleňlikleriniň gorap saklamagyň we janlandyrmagyň ugrunda göreşýän aktiwistleri režim içalyçylyk etmekde aýyplaýar. Ýagdaýyň şeýledigi suw gorlaryny, howany, daşky gurşaw standartlaryny aýawly saklamaga çagyryýan aktiwistleri tussag edişindenem we dürli ýanamalara sezewar edýändigindenem görnüp dur.

Ýöne biz heniz ähli umydymyzy tala daňamzok. Eger şu problemalaryň hakykatdanam bardygy boýun alynsa tebigatymyzy täzeden dikeltmekde uly işleri edip bilerdik. Mugallymlar, häkimler, metbugat organlary, hemmämiz bolup doganlarymyz bolan ýurtdaşlarymyza tebigata aýawly garamak babatda düşünje bermäge borçludyr. Eýranyň içinde hem daşynda alymlary goldamak üçin soňky kyrk ýyldaky weýrançylygyny düzedip biljek meýilnamalar we maksatnamalary işläp düzülýär.

«Anka guşy» maksatnamasy (Phoenix Project) arkaly hünärmenler we beýleki görnükli alymlar talanan ýerlerimizi arassalamagyň ýollaryny gözleýär. Birnäçe suwaryş sistemalarymyzy özgertmek üçin gözleg işlerine we meýilnamalar işläp düzmäge onlarça ýylyny sarp etdiler. Netije aýdyň: Eýranyň ölüp barýan ýurdumyzy ýaşaýyşa dolap getirmek üçin daşky gurşaw düýpli döwlet meýilnamasyna mätäçligi bar. Munuň özi düýpli bilimi, suw yza dolanşygyny, düzedişleri we şordan arassalama maksatnamalaryny-da öz içine alar.

Alymlar adamlary tebigy gurşawymyza garşy edilen jenaýatlary tersine itip boljakdygyny, ýöne munuň üçin kän wagtymyzyň galmandygyny aýdýarlar. Ýurdumyzy täzeden dikeldip gurup bilerdik, ýöne munuň üçin häzirden herekete geçmeli. Hazaryň kenarynyň ýaşyl alaňlaryny, Zagrosyň belentli-pesli gerişlerini we Huzystanyň aňňat-aňňat çägeliklerini görmäge häzirden sabyrlylygymyzyň we olaryň täzeden dikeldilmeginde aýgıtly rol oýnama mümkinçiligim bolar diýip umyt edýärim.

Nur PEHLEWI.

Penşenbe, 05.09.2019 ý. Publisistika